

Атрибуція та експертиза рукописної та книжкової спадщини

Секція «Атрибуція та експертиза рукописної та книжкової спадщини» об'єднала понад 50 книгознавців, переважно співробітників спеціалізованих відділів рідкісних видань бібліотек. Активну участь у секційному засіданні взяли співробітники Інституту книгознавства, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ), представники двох найбільших білоруських бібліотек – Національної бібліотеки Білорусі і Центральної наукової бібліотеки імені Якуба Коласа НАН Білорусі, а також низки українських установ: Бібліотеки імені акад. М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Науково-технічної бібліотеки імені Г.І. Денисенка Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Наукової бібліотеки імені Михайла Максимовича КНУ, Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету, Бібліотеки Інституту археології НАН України та ін.

У вступному слові співголова засідання, директор Інституту книгознавства НБУВ, д-р іст. наук, професор **Г. І. Ковальчук**, спираючись на відповідні законодавчі та нормативні документи, виокремила випадки, в яких проводиться експертиза книжкових пам'яток. Доповідачка наголосила на високій фаховій кваліфікації співробітників, покликаних проводити експертизу, навела приклади непрофесійного проведення семінарів з експертизи книг. Вкрай важливо, на думку науковця, дотримуватися однакового розуміння термінів «рукописна та книжкова спадщина», «книжкові пам'ятки», «експертиза», «атрибуція», «ідентифікація пам'яток». Було проаналізовано основні складові експертизи книжкових пам'яток, запропоновано структуру експертного висновку, а також представлено ви-

дання з фондів відділу стародруків та рідкісних видань, які містять потрібну для експертизи книг інформацію.

Робота секції розпочалася з презентацій. Присутнім було представлено нові монографії старших наукових співробітників Інституту рукопису НБУВ: канд. філологічних наук Л. А. Гнатенко «Палеографічно-орфографічна атрибуція української кириличної рукописної книги: уставні та півуставні кодекси кінця XIII – початку XVII ст.» та канд. філологічних наук О. А. Іванової «Кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису», а також два видання Інституту книгознавства НБУВ: другий випуск тритомного каталогу плакатів Т. Галькевич і О. Донець – «Український друкований плакат 1965–1985 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (920 с.) та каталог Л. Дениско, Ю. Рудакової «Книжкові знаки на книгах із колекції рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (350 с.).

Значну увагу учасники секційного засідання приділили атрибуції стародруків, зокрема атрибуції власницьких записів на них. Зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Н. П. Бондар** зробила спробу систематизувати за змістом та часом вкладні записи визначного українського письменника, церковного діяча Йоанікія Галятівського на примірниках кириличних стародруків. Доповідачка проаналізувала індивідуальні особливості авторського стилю, внесла уточнення у відчитування вкладних записів, здійснила попередній порівняльний аналіз почерку. На завершення Н. П. Бондар наголосила, що у НБУВ представлено велику кількість примірників польськокомовних видань Й. Галятівського (46 примірників 6 видань), однак жодний з них з невідомих причин не містить автографів чи вкладних записів автора.

Старший науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук **І. О. Ціборовська-Римарович** доповіла про здійснення нею історико-книгознавчого та текстологічного аналізу

примірників видання опери-драми В. І. Маревича «Polusia» 1789 р. Науковцям вдалося виявити принаймні чотири видання з однаковими вихідними відомостями, у т. ч. невідоме у бібліографії бердичівське видання цього твору.

Дослідженню українських стародруків були присвячені і доповіді колег з білоруських бібліотек. Так, завідувач відділу Національної бібліотеки Білорусі **Г. В. Кірсева** поінформувала присутніх про видання та списки праць Дмитрія Ростовського у фонді Національної бібліотеки Білорусі; завідувач сектора Національної бібліотеки Білорусі **Т. А. Сапега** виступила з доповіддю «Українські стародруки з провенієнціями бібліотеки Несвізьської ординації Радзивілівів», а головний бібліограф тієї ж бібліотеки **Т. В. Корнілова** наголосила на білорусько-українських книжкових зв'язках, спираючись на приклади примірників кирилических видань XVI ст. з фонду Національної бібліотеки Білорусі. Завідувач сектора Центральної наукової бібліотеки імені Якуба Коласа Національної академії наук Білорусі, канд. іст. наук **О. Й. Титовець** оприлюднила доповідь «Українські кирилическі видання XVI – першої чверті XVII ст. у фондах Центральної наукової бібліотеки НАН Білорусі».

Низка виступів стосувалася атрибуції інших видів документів. Зокрема, проблемам атрибуції нотних видань XVIII–XIX ст. присвятила свою доповідь завідувачка відділу НБУВ, канд. мистецтвознавства **Л. В. Івченко**. Про атрибуцію аркушевих образотворчих документів XVIII–XIX ст. йшлося у виступі завідувача відділу образотворчих мистецтв НБУВ, канд. мистецтвознавства **Г. М. Юхимця**. Доповідач також зупинився на іконографічному аспекті дослідження зображень гетьманів України на гравірованих портретах початку XIX ст., торкнувся проблем атрибуції відбитків з гравірувальних дощок друкарні Києво-Печерської лаври.

Жвавий інтерес у присутніх викликали виступи, присвячені атрибуції фальсифікатів. Завідувач відділу НБУВ, д-р іст. наук, доцент **Т. Д. Антоноук** зупинилася на нелегальних виданнях радянського часу. В її доповіді «Замасковані видання фонду відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: характеристика, зміст та особливості бібліографічного опису» йшлося про видавничі фальсифікати української діаспори, в яких основний текст замасковано ідеологічно лояльними для цензури обкладинкою (чи оправою), титульним аркушем, анотацією та змістом. Доповідачка наголосила на складнощях, що виникають при бібліографічному описі таких документів, а також запропонувала шляхи розв'язання цієї проблеми.

У виступі старшого наукового співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Н. Г. Солонської** порушувалися проблеми атрибуції видань за способом поліграфічного виробництва, тобто виготовлених не звичайним друкарським способом, а за допомогою різних приладів так званої малої чи оперативної поліграфії. Доповідачка продемонструвала видання з фонду відділу зарубіжної україніки 1920–1930-х рр., на яких не зазначено ні час, ні місце видання, ні відомості про відповідальність, ні наклад.

Літографованим виданням присвятив свій виступ завідувач відділу Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Де-

нісенка Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» **М. О. Мірошниченко**, в якому йшлося про літографовані рукописні курси лекцій, практичні завдання, які записували і видавали власним коштом самі студенти.

Виступаючі порушували також питання атрибуції історичних колекцій за провенієнціями. Це, зокрема, доповіді старшого наукового співробітника НБУВ, канд. іст. наук **М. К. Іваннікової** «Первинна експертиза колекцій у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» і старшого наукового співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Т. Є. Мяскової** «Особливості атрибуції документів з історично сформованих зібрань та колекцій». Доповідачі були одностайні в думці, що для атрибуції документів з історично сформованих колекцій і зібрань, особливо тих колекцій, що перебувають у стадії реконструкції, головним є не встановлення бібліографічних відомостей конкретного видання, а виявлення та джерелознавче дослідження провенієнцій на книжках у вигляді книжкових знаків чи написів: суперекслібрисів, екслібрисів, печаток, наклеюваних зі старими шифрами, вкладних чи власницьких записів, дарчих написів, автографів тощо. Ці внутрішні ознаки постають іноді визначним і єдиним чинником для реконструкції втрачених на сьогодні чи розпорочених книгозбірень.

З особливим інтересом присутні вислухали директора Бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, завідувача Музею рідкісної книги **О. С. Морозова**. Роблячи доповідь на тему «До історії формування фондів колекцій бібліотеки Ніжинського Ліцею князя О. Безбородька: раритетні видання, передані кругосвітнім мореплавцем Юрієм Лисянським (1773–1837)», він представив фотокопії унікальних прижиттєвих видань, пов'язаних з діяльністю Юрія Лисянського, великоформатний атлас під назвою «Собрание карт и рисунков, принадлежащих к путешествию флота капитана I-го ранга и кавалера Юрия Лисянского на корабле Нева» (СПб, гравіровано та друкують при Морській Друкарні, 1812) та книгу, яку Юрій Лисянський особисто переклав з англійської мови та видав напередодні своєї навколосвітньої подорожі «Движение флотов в двух частях, сочинение господина Джона Клерка. Перевел с англійского флота капитан-лейтенант Юрий Лисянский» (СПб, в Імператорській Друкарні, 1803). На завершення керівник бібліотеки підкреслив, що всі ці книги віднесено до категорії особливо цінних рідкісних видань бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, вони мають статус книжкових пам'яток.

Усього було заслухано 17 доповідей із 41 заявленої. Всі вони викликали інтерес в учасників засідання, засвідчили бажання спеціалістів продовжити в майбутньому розгляд теми атрибуції та експертизи рукописного й книжкового надбання. Присутні на секції мали змогу ознайомитися з книжковою виставкою стародруків, присвячених 500-річчю Реформації.

Галина Ковальчук,

д-р іст. наук,

директор Інституту книгознавства НБУВ

Тетяна Мяскова,

канд. іст. наук, старший науковий співробітник НБУВ